

I. gimnazija v Celju

CELJSKI GRAFITI

Avtorici:

Iza PAVLINA, 1. b
Antonija TODIČ, 1. e

Mentorica:

Vesna MILOJEVIČ, prof. umetn. zgod.

Mestna Občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2007

KAZALO

1 Uvod	3
1.2 Hipoteze	3
2 Povzetek	4
3 Splošna predstavitev ulične umetnosti.....	5
3.1 Zgodovina in razvoj grafitov.....	5
3.2 Slogi.....	8
3.3 Odzivi in zakoni, povezani z grafiti.....	9
3.4 O znanih umetnikih.....	11
4 Grafiti v Sloveniji	15
4.1 Ljubljana in razstave grafitarjev v MGLC.....	15
4.2 Maribor in Celje.....	17
4.3 Slovenski umetniki.....	18
5 Podrobnejša analiza ulične umetnosti v Celju	21
6 Analiza ankete	37
7 Intervju z grafitarjem (pogled na ulično umetnost z umetnikove strani).....	40
8 Zaključek	42
Anketni vprašalnik – mnenje Celjanov o grafutih	
Uporabljeni viri	

1 UVOD

Ulična umetnost je protisloven pojem: je umetnost, ki to noče biti; vidimo jo, ne da bi jo hoteli; nastane čez noč in tako tudi izgine; v urbani pokrajini je na ogled vsem, čeprav jo opaža in dojema le zelo specifično občinstvo. Ulično umetnost lahko pojmuje kot umetnost, igro ali politično akcijo, ki vpliva na zaznavo okolja in spreminja našo mentalno podobo o okolju. Vpliva na psihologijo mesta, na občutenje mesta ter na podobo o njem, saj deluje proti njegovi potrošniško naravnani vizualni podobi, ki duši domišljijo, ker temelji zgolj na pasivnem opazovanju.

Grafiti se pojavljajo v urbanih središčih, na pomembnejših prometnih in cestnih povezavah znotraj mest in na mestnih vpadnicah, stenah mestnih stavb, pločnikih, ograjah, prometni infrastrukturi, postajališčih in spomenikih, na hrbtnih straneh prometnih znakov in semaforjev, žlebovih, na čez ulice razpetih kablji in drugih napeljavah, na zunanji ali notranji strani javnih prevoznih sredstev, na omaricah za električno napeljavo, na reklamnih izveskih in telefonskih govornicah, skratka povsod tam, kjer se srečujejo ljudje, ko hodijo drug mimo drugega, opazujejo, gledajo reklame, izložbe, potujejo od ene točke do druge. To so običajni prostori, ki povezujejo ljudi, grafitarjem pa pomenijo prostor svobodnega izražanja in kritičnega projiciranja okolja, v katerega se umeščajo.

Z raziskovalno nalogo sva želeli spoznati pojav grafitov in mnenje Celjanov o njih. Na grafito sva skušali gledati iz obeh zornih kotov; tistega, ki umešča grafito k drugim vrstam sodobne umetnosti, in tistega drugega, ki jih nima za kaj več kot vandalizem. Zato sva izvedli anketo med poljubno izbranimi Celjani obeh spolov in starosti. Zanimalo naju je, kako na grafito gledajo najini someščani, če jih sploh kdaj opazijo ali prepoznajo. Predvidevali sva, da bo večina vprašanih na grafito gledala kot na vandalizem, redkokdo pa kot na umetnost.

Zanimalo naju je, kako vplivata kraj in čas na slog različnih umetnikov in kakšna izrazna sredstva uporabljajo. Še najbolj pa sva se poglobili v celjsko ulično umetnost. Sami sva obiskali razne lokacije po Celju, si ogledali tamkajšnje grafito in jih fotografirali. Izvedli sva tudi intervju z grafitarjem. Po njegovi želji njegovega pravega imena nisva objavili, uporabili sva njegov grafitarski psevdonim. Tako sva spoznali grafito, grafitarje in grafitarstvo z več vidikov – negativnega in pozitivnega, vidika gledalca in vidika ustvarjalca.

1.2 HIPOTEZE

1. Starejši ljudje imajo slabše mnenje o ulični umetnosti kot mlajši ljudje.
2. Moški imajo boljše mnenje o ulični umetnosti kot ženske.
3. Ljudje večinoma niso razgledani in ne vedo dovolj o grafitih.
4. Večji del anketiranih Celjanov grafitov ne ceni kot zvrst umetnosti.
5. Večji del anketiranih Celjanov ima grafito za vandalizem.
6. Skoraj vsi anketiranci so proti legalizaciji grafitov.

2 POVZETEK

Ulična umetnost je protisloven pojem: je umetnost, ki to noče biti; vidimo jo, ne da bi jo hoteli; nastane čez noč in tako tudi izgine; v urbani pokrajini je na ogled vsem, čeprav jo opaža in dojema zelo specifično občinstvo.

V raziskavi sva želeli ugotoviti, kdaj, kje in zakaj so se pojavili grafiti, kako je nanje vplivala družba ter kako grafiti danes vplivajo na nas. Še posebej naju je zanimalo, kakšni grafiti se pojavljajo na slovenskih tleh (in stenah), natančneje – v Celju.

Opravili sva tudi anketo med naključnimi mimoidočimi Celjani in jih povprašali po njihovem mnenju o kulturi, ki je nastala ob stiku vandalizma z umetnostjo. Z izvedeno anketo sva pridobili informacije o mnenju opazovalca, kako pa na svoje početje gledajo ustvarjalci grafitov? V raziskovalno nalogo sva vključili intervju z uličnim umetnikom, ki je želel ostati anonimen, in prikazali grafite še iz drugačne perspektive. Ugotovili sva, da ima večina Celjanov negativno mnenje o grafitih, pri čemer ima več moških kot žensk pozitivno mnenje; mlajši kot so, bolj umeščajo grafite v umetnost. Rezultati so se precej ujemali z najinimi pričakovanji.

Grafiti se pojavljajo že od prazgodovine, prišli so tako rekoč skupaj s človekom. V različnih oblikah so se ohranili vse do danes, preživeli nešteto zakonov in čistilnih akcij, se razvili in zavzeli vse, od ulic do sten galerij. Kaj lahko pričakujemo v prihodnosti?

3 SPLOŠNA PREDSTAVITEV ULIČNE UMETNOSTI

3.1 ZGODOVINA IN RAZVOJ GRAFITOV

Prazgodovina

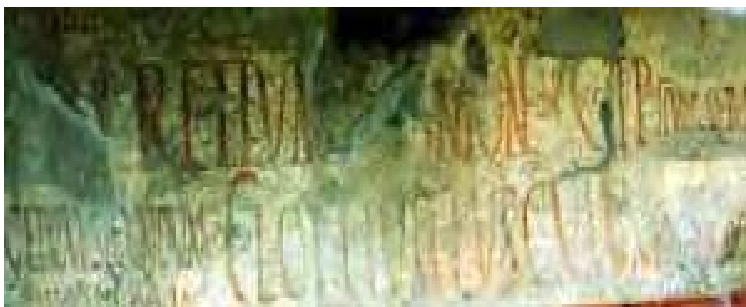
Slikanje na steno se je pojavilo že v prazgodovini. Seveda to niso bili grafiti v pravem pomenu besede, bile so upodobitve na stenah jam z naravnimi barvili, kot sta okra in oglje. Takrat so razvili tudi posebno tehniko, ki učinkuje podobno kot današnji sprej – barvo mehko razprši po površini. Za takšno aplikacijo so uporabljali podolgovato votlo kost, podobno pihalniku, s katero so barvo iz ust izpihali na steno. Ustvarjali naj bi pod vplivom narkotikov ali halucinogenih drog ali v stanju transa, saj se razen živalskih motivov pojavljajo tudi mnogi abstraktni vzorci. (Frost. 2006. str. 21)

Slika 1: Jamska poslikava, Lascaux, paleolitik

Antika

Grški in rimski umetniki so nadaljevali tehniko slikanja na stene, vendar so jo izpopolnili. Že sama beseda „grafiti“ izhaja iz grške besede „graphein“, kar v prevodu pomeni pisati, beseda „graffiato“ pa pomeni vrezano (antični grafitarji so svoje slike vrezovali v stene). Antične freske imamo za pomembna umetniška dela. Freska se je pojavljala v vseh kasnejših obdobjih vse do danes. Pojavljajo se tudi v drugih kulturah, na primer azteški in majevski. Če imajo ta dela veliko umetniško vrednost, zakaj bi bili grafiti manjvredni? Saj ne vemo, kako bodo nanje gledali čez sto ali celo tisoč let. (Frost. 2006. str. 23)

Slika 2: Rimski grafit, Pompeji

Razvoj grafitov

Večina ljudi pojav grafitov povezuje s hip hop kulturo. Vendar pa so se grafiti pojavili kar desetletje pred razvojem hip hop kulture in imajo svojo lastno zgodovino ter kulturo. Sodobni grafiti so se prvič pojavili v Philadelphii (Zvezna država Pennsylvania v ZDA) in povzročili veliko zanimanje medijev. "Inovacija" se je razširila v New York, ki je še danes središče grafitarjev. Znani so bili zato, ker naj bi vizualno izražali rap glasbo, kasneje (v 70-ih letih) pa so postali sinonim punk-rok gibanja. Skoznje so različne skupine oglaševale svojo glasbo. Z grafiti so newyorške tolpe označevale svoj teritorij s podpisovanjem. Z izumom barve v spreju so grafiti postali bolj popularni in bolj vidni, ker pa je začelo primanjkovati prostora in so se grafiti izgubljali med vsemi drugimi, se je pojavila potreba po čem bolj ekstravagantnem in nenavadnem. Leta 1973 je časopis The New York Magazine Newspaper odprl tekmovanje za najboljši grafit v podzemni železnici. V tem času so grafiti postali večji, dodana jim je bila tretja dimenzija, tako imenovani 'piece' grafiti so izpodrinili prejšnje 'tag' podpise. Mladi grafitarji so iskali njim lastne podpise in sloge, ki bi se razlikovali od ostalih, da bi postali prepoznavni. Ti grafitarji, ki so delovali v podzemnih železnicah, so pravzaprav začetniki grafitov, kot jih poznamo danes. (Ganz. 2004. str. 13, 14; Frost. 2006. str. 26)

Obdobje "Die Hard"

V imenu "Die Hard" je zajet čas med letoma 1985 in 1989, ko je bilo grafitiranje avtomobilov, parkiranih v podzemnih parkirnih hišah, v razcvetu, dokler niso uvedli strožjih zakonov. Takrat je grafitiranje stopilo korak nazaj. Z mojstrovini, ki so prekrivale celotne avtomobile, so se ulični umetniki vrnili na podpisovanje z markerji. V tako imenovani "grafitarski vojni" so zmagovale oblasti in število umetnikov se je začelo zmanjševati. Po drugi strani pa je to grafitarjem predstavljalo še večji izziv – mnogi so bili ravno v tem času najbolj aktivni. (Ganz. 2004. str. 14; Frost. 2006. str. 27)

Slika 3: Vlak z grafiti, New York, podzemna železnica

Obdobje "Clean Train Movement"

Za trenutno obdobje grafitov je značilno, da se je večina grafitarjev iz podzemnih železnic preselila na ulice in začela grafitirati stene, "ulične galerije". Gibanje "Clean Train" ali "Čisti vlak" se je začelo v maju leta 1989, ko je New York poskušal odstraniti vse avtomobile in vlake v podzemnih železnicah, ki so bili poslikani z grafiti. Zaradi tega so morali mnogi grafitarji poiskati nove načine, da bi se izrazili. Na ulicah je zavladalo mnogo nasprotij – ali grafite lahko prištevamo k umetnosti ali ne?

Veliko umetnikov je začelo svoje grafite razstavljati v galerijah, na primer Keith Haring. Haring je posterje, na katere je risal svoje edinstvene like in figure, razstavljal na javnih mestih, nato pa je začel risati tudi neposredno na stene. Ljudem so bile njegove risbe všeč, zato je lahko razstavljal v galerijah, njegova ulična umetnost pa je postala "legitimna". V nekaterih primerih so grafiti doživeli takšen uspeh (posebno tisti, posvečeni umrlim osebam – svoj spominski grafit ima v New Yorku celo princesa Diana), da jih lastniki zgradb, ki so bile poslikane, niso hoteli odstraniti. Po letu 2000 se je začela komercializacija grafitov. Velika podjetja so najemala grafitarje z vsega sveta, ki so ustvarjali grafite logotipov, sloganov in oglasov teh podjetij. Žal pa so bili mnogi grafitarji v takšnih oglaševalskih akcijah aretirani in obtoženi vandalizma. (Stampa. 1996. str. 24, 25)

Slika 4: Grafit na šolskem igrišču, New York, Keith Haring

3.2 SLOGI

Slika 5, Različni newyorški grafiti, primeri *piece*

Fill in: barvanje grafita

Flow: dinamika *piece*

Flop: sinteza umetnikovega imena v eni ali dveh barvah

Freestyle: grafit, ustvarjen v glavnem iz različnih oblik in barv

Go over: preslikati grafit, ki ga je ustvaril nekdo drug

Hall of Fame: kraj s stenami, kjer grafitarji večinoma ustvarjajo

Lettering: slog črk (*bubble* ali *block*)

Loop: povezava med dvema črkama

King: najboljši grafitar

Outline: struktura grafita, obroba

Piece: delo grafitarja, ustvarjeno z vsaj tremi barvami

Sketch: skica, osnutek grafita na papirju

Stencil: grafit, ki nastane tako, da umetnik na papir nariše obris, ga izreže in papir uporabi kot šablono

Tag: podpis grafitarja

Throw up: na hitro ustvarjen grafit

Top to Bottom: grafit od vrha do dna vagona vlaka

Slika 7: Tag

Aerosol art: umetniško delo, ustvarjeno z aerosol sprejem

Blackbook: grafitarjeva skicirka

Blockbuster: grafit, ki zavzema celotno steno, z namenom, da drugi grafitarji ne bi mogli ustvarjati na njej

Bombing: poslikava vlakov in drugih krajev z grafitarjevim imenom

Convention: dogodek, kjer več umetnikov ustvarja *piece*

Crew: skupina posameznikov, ki se poznajo in skupaj ustvarjajo

End to End: *piece*, ki obsega celoten vagon vlaka

Slika 6: Primeri *tag* grafitov, *stencil*

Toy: grafitar brez statusa ali prepoznavnosti, ponavadi zaradi primanjkljaja mojstrovine

Wildstyle: oblika grafita s črkami, ki se medsebojno povezujejo, in puščicami; takšne grafite je ponavadi težko prebrati

Window down: grafit dolžine vagona, ki poteka pod okni

Whole train: več grafitov, ki pokrivajo podzemni vlak v višino in dolžino

Writer: grafitar, tisti, ki piše

Yellow train: vzdrževalni vlak

(Monfeli. 2003. str. 118)

3.3 ODZIVI IN ZAKONI, POVEZANI Z GRAFITI

Združene države Amerike

V ameriških državah se javnost na grafite odziva različno – nekaterim so všeč, drugim ne. V Philadelphii so meščani ustanovili zvezo proti grafitom – PAGN (Philadelphia Anti-Graffiti Network), da bi odstranili obstoječe grafite in preprečili nastanek novih. Tudi v New Yorku, središču grafitov, so iskali načine za preprečevanje vandalizma in odkrili raztopino, ki odstranjuje barvo. Vseeno pa vlade po vsem svetu ne posvečajo veliko pozornosti grafitom, saj jih uvrščajo k manjšim zločinom. Leta 1995 se je v New Yorku začela največja kampanja proti grafitom. Iste leta so prepovedali prodajo aerosol-sprejev otrokom, mlajšim od 18 let. Zakon je od prodajalcev prav tako zahteval, da barve shranjujejo zaprte in zaklenjene za prodajnim pultom. Kazen za kršitev teh predpisov je 350 dolarjev. 1. januarja 2006 so predlagali prepoved posedovanja aerosol-sprejev osebam, mlajšim od 21 let, vendar zakon ni bil sprejet. (Stampa. 1996. str. 46, 50, 51)

Slika 8: Avtomobil službe proti grafitom

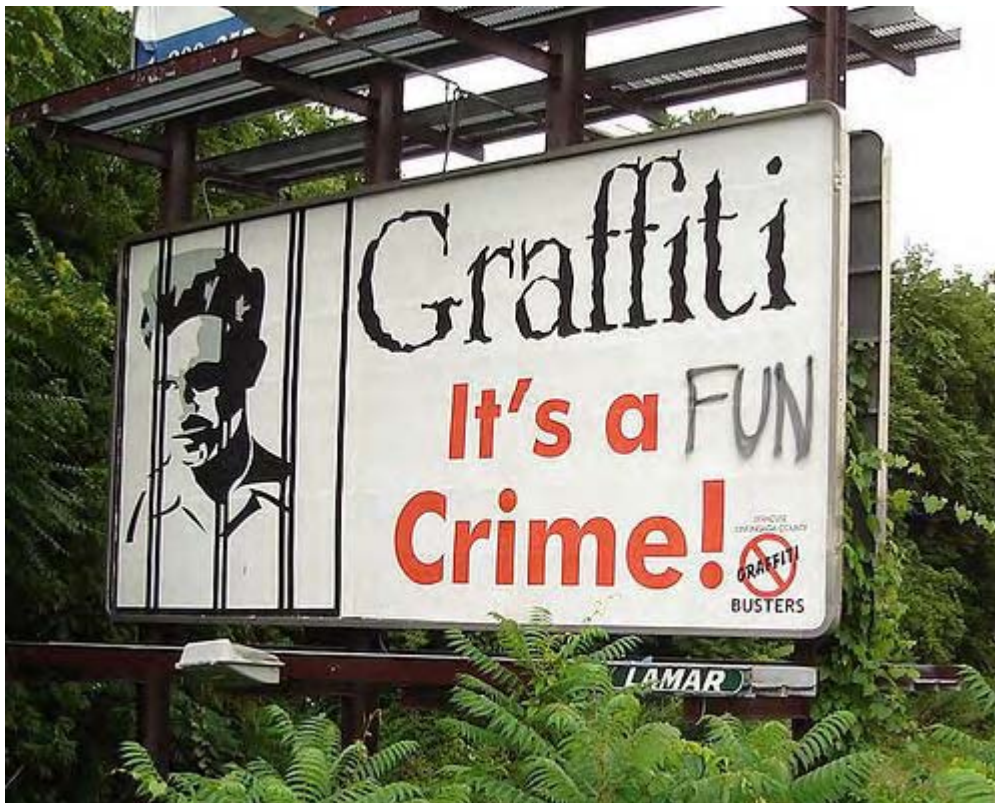
Evropa

Tudi v Evropi so se skupnosti, ki si prizadevajo za čisto okolje, odzvale na pojav grafitov. Avgusta 2004 so v Veliki Britaniji izdali prošnjo, naj ljudje ne tolerirajo grafitov. Tudi tam so prepovedali prodajo aerosol-barv najstnikom. Prav tako so omejili prikazovanje grafitov v glasbenih videospotih in za propagandne namene. Septembra 2006 so v evropskem parlamentu razpravljali o ustanovitvi urbanih nadzornikov, ki bi preprečevali in odpravljali umazanijo, smeti in grafite z ulic. Da bi podprli kampanjo, so ministri (med njimi tudi Tony Blair, predsednik vlade) podpisali listino, ki je sporočala: "*Graffiti is not art, it's crime. On behalf of my constituents, I will do all I can to rid our community of this problem.*" - "Grafiti niso umetnost, so zločin. V imenu sodržavljanov bom storil vse, kar morem, da bi našo skupnost rešil te težave." (Stampa. 1996. str. 67, 68)

Druge države

V Avstraliji so se težave z grafiti rešili veliko preprosteje – cela območja so namenili izključno grafitarjem. Tak primer je "grafitarski tunel", ki povezuje dve stavbi sydneyjske univerze. Zagovorniki te rešitve menijo, da lahko mladi na tak način brez skrbi, da bodo aretirani zaradi vandalizma, ustvarjajo umetnost, se podpisujejo ali oglašujejo. Vseeno pa so tudi v Avstraliji prepovedali prodajo grafitarski materialov mlajšim od 18 let (kar je starost večine grafitarjev).

V Aziji so zakoni glede grafitov precej strožji kot drugje. Znan je incident iz leta 1993, ko so v Singapurju poročali o nekaj avtomobilih, popolnoma prekritih z grafiti. Oblasti so aretirale nekega mladega singapurskega študenta, ga obtožile na 4 mesece zapora, denarno kazen v višini približno 2500 evrov in 6 mesecev kazenskega dela. (Stampa. 1996. str. 56, 58, 60)

Slika 9: Grafitarska šala na oglasu proti grafitom

3.4 O ZNANIH UMETNIKIH

M-city, Poljska

Skupina *M-city* s Poljske razume svoje ustvarjanje s stencili, posterji in nalepkami na mestnih stenah kot igro z urbanim okoljem in njegovim dojetjem. Stavbe, spomenike, ljudi, avtomobile, drevesa in druge predmete so spremenili v univerzalne znake, s katerimi gradijo vedno nova izmišljena velemesta.

Njeno delovanje v javnem prostoru je povezano s številnimi skupinami, z neodvisnimi mediji, s humanitarnimi organizacijami, z nevladnimi organizacijami in podobnimi. Svoje projekte pa realizirajo na mestih, ki imajo posebno zgodovinsko ali družbeno-socialno ozadje. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

Slika 10: Umetnik na delu, M-city

Slika 11: Delo skupine M-city v galeriji

Flying Fortress, Nemčija

Flying Fortress je prevzel pomenljivo ime ameriškega vojaškega bombnika, ki velja za prvo masivno proizvedeno vojaško letalo na svetu, ki je bilo v času druge svetovne vojne uporabljeno za strateško bombardiranje pomembnih nemških industrijskih ciljev. Njegov osnovni lik je medvedek s čelado – medvedek vojak. *Flying Fortress* postavlja kombinacijo plišaste igrače in vojaške figure na strateško izbranih javnih prostorih vseh večjih svetovnih mest. (Ganz. 2004. str. 199; Manco. 2004. str. 93)

Slika 12: Delo Flying Fortress in njegov oboževalec

Space Invader, Francija

Space Invader je prevzel ime po eni izmed najstarejših in najvplivnejših arkadnih video iger. Svoje prepoznavne znake, ki izhajajo iz rastrske slike in so v bistvu majhni barvni mozaiki, sestavljeni iz keramičnih ploščic, postavlja na strateško izbrane lokacije v številnih svetovnih prestolnicah in s tem »zavzame« celotno državo. Akcije dokumentira in objavlja v posebnih »turističnih« zemljevidih. Bralec zemljevida lahko prepozna posamezne lokacije mozaikov in jih tudi poišče v mestu. (Manco. 2004. str. 53; Bou. 2005. str. 48)

Slika 13: Turistični zemljevid Space Invader

The London Police, Nizozemska

The London Police je nizozemska skupina ustvarjalcev, ki je s svojim delom od leta 1998 prepoznavna v vseh večjih svetovnih mestih. Njihov osnovni lik so preprosti, shematično narisani veseljaki, ki spominjajo na smeška in jih avtorji rišejo prostoročno na papir ali direktno na steno. Like rišejo s flomastri ter tako nadgrajujejo običajne *tage*, ki so značilni za grafitarje. (Manco. 2004. str. 95; Bou. 2005. str. 156)

Slika 14: Delo The London Police na razstavi v MGLC

Filjio in Kenova, Hrvaška

Filjio in *Kenova* sta ena izmed redkih predstavnikov hrvaškega *street arta*. Njune intervencije in kreacije nastajajo z igrivim, vendar brutalnim in agresivnim odnosom do javnega okolja. Grozljive prikazni, črne pošasti, mrtvaške glave, strašne in ogromne ribe so narisane s papirjem direktno na stene, na pločnike, na smetnjake, na stanovanjska in garažna vrata. Vidimo jih povsod tam, kjer lahko avtorja izkoristita obstoječo arhitekturno podobo. Tako se zabojnik za smeti, na katerega nalepita in narišeta grozljive ribe, spremeni v akvarij, ki zelo kritično opozarja na naš vsakdanji odnos do okolja. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

Banksy, London

Banksy je sodobni artist iz Londona in velja za glavnega predstavnika t.i. *stencil* grafitarske scene. Njegov zadnji podvig je poslikava izraelskega obrambnega zidu v Jeruzalemu. Med njegove drzne podvige sodijo: podtikanja lastnih umetnin v najbolj priznane svetovne muzeje, tematski grafiti, umeščeni v urbano okolje, in provokacije britanske vlade. Njegova identiteta tudi po številnih odmevnih podvigih še vedno ostaja skrita, čeprav si britanska policija močno prizadeva, da bi zajezila val novega načina komunikacije. (Ganz. 2004. str. 139)

Slika 15: Banksyjevo delo

Slika 16: Banksyjevo delo

4 GRAFITI V SLOVENIJI

4.1 LJUBLJANA IN RAZSTAVE GRAFITARJEV V MGLC

Grafiti v obliki umetnosti so v Sloveniji nastali relativno zgodaj. Leta 1981 so se v kletnih prostorih Diska FV v Ljubljani že pojavljali prvi kodirani napisi, razumljivi le rednim članom diska. Sprva so bili značilni le za pankerje, saj jih je takratna ljubljanska mestna oblast uspešno pregnala z ulic. Kasneje se je poleg tekstovnih grafitov začelo razvijati tudi grafiti slikarstvo, kar je že leta 1983 povzročilo v prostorih Diska FV prvo slovensko razstavo grafitov, imenovano *Sveti Urh*. Razstava je bila tako uspešna, da je skupina *R Irwin S* organizirala še razstavo erotičnih grafitov. Ulična umetnost je tako postala znana tudi širši publiki. (MGLC. 2004. str. 46, 47)

Konec osemdesetih in v začetku devetdesetih je z razvojem grafitov nadaljevala ljubljanska skupina *Strip Core*, katere člani so menili, da so grafiti lahko umetnost in da jih je treba ločiti od vsakdanjih čečkarij. Grafiti niso povezovali le s steno. Risali so jih tudi na platna, kartone ali lesene deske ter jih uporabljali za razne scene. Leta 1992 so organizirali razstavo grafitov v KUD France Prešeren v Ljubljani. O grafitih so govorili kot o načinu življenja. Ukvarjali so se tako z legalnimi kot z ilegalnimi ter poudarjali njihov pomen in pomen prostora, v katerem so nastajali. Kljub ameriškim grafitom so razvili svoj lasten stil, ki je bolj spominjal na klasično umetnost, kot pa na klasične grafiti. V njih lahko najdemo domišljajske like, pošasti, neznane kulture, neciviliziran svet in mnoge druge fantastične podobe. In čeprav je bilo le malo njihovih mojstrov in narejenih na mestnih zidovih, so popeljali grafiti v Sloveniji korak dlje. (MGLC. 2004. str. 48, 49)

V devetdesetih je bilo aktivnih še kar dosti drugih skupin, kot so *Mizz Art*, *Mega Medi Group*, *Klon Art Resistance*,... To so bile skupine, ki so se ločile tako po stilu ustvarjanja, kot po določenih programih, ko so se jih skupine držale. Še vedno je bilo poslikavanje klubov, lokalov in studiev bolj aktivno kot slikanje na same ulične stene. Vse to pa je sredi devetdesetih let počasi začelo izginjati in pojavila se je mlajša generacija, katere umetnost je temeljila na bolj intenzivnem pojavu skejtanja in hip hop scene.

Nov način izražanja je postajal vse bolj priljubljen tudi drugod po Sloveniji (konec devetdesetih tudi v Celju). Grafitiranje je tako prešlo v novo fazo, kjer so avtorji iskali izzive na pustih zidovih mestnih ulic. (MGLC. 2004. str. 51)

Ena pomembnejših lokacij, kjer so se zbirali grafitarji, je bila opuščena tovarniška zgradba na področju današnjega BTC. Avtorji iz cele Slovenije in nekaterih drugih držav pa so se zbirali blizu večjih naselij, kot so Moste, Fužine in Zalog, kjer so si izmenjavali informacije in kazali svoje znanje. Pričeli so tudi odkrivati grafiti izven Slovenije ter se povezovati z njihovimi avtorji. Grafitiranje v Sloveniji se je tako razvijalo hitreje kot kdajkoli in postalo svobodno izražanje ter iskanje identitete. (MGLC. 2004. str. 52, 54)

Na začetku so bili grafiti v Ljubljani nova, sveža vrsta umetnosti, ko pa so postali aktualni grafiti v ZDA in drugih večjih mestih, so pričeli mladostniki nanje gledati drugače. Ulična umetnost je postala medij komunikacije in bolj nekakšen izziv kakor

pa umetniški dosežek. Vse skupaj pa je spremenil še pojav interneta in njegov hiter donos svežih informacij. Slovenski grafitarji imajo tako hiter dostop do aktualnih informacij o razvoju ulične umetnosti po celem svetu, kar jih naredi praktično neustavljive. (MGLC. 2004. str. 58, 59)

Ulična umetnost je tehnični termin in se razlikuje od drugih oblik urbane kulture in 'umetnosti ulice', kot so ulična gledališča, festivali, glasbeniki, zidne poslikave, nenazadnje tudi grafiti. Ulični umetniki se od grafitarjev razlikujejo po tem, da se bolj kot s spreji ukvarjajo s papirji, tiskarskimi napravami, nožki in drugimi pripomočki. Tako izpod njihovih rok nastajajo šablone, nalepke, izrezki (cut-outs), razni plakati, paste-ups, skulpture itd.

(Ganz. 2004. str. 15)

Ulična umetnost se zadnja leta intenzivno pojavlja v vseh večjih slovenskih urbanih središčih. Najpogosteje naletimo na šablone in nalepke ob drugih šablonah, na stebrih, prometnih znakih ali zidovih. Ljubljanske ulice krasijo serije nalepk z motivom mačke v različnih položajih, miške, ekshibicionistične banane, živo roza nalepke, zajci, smrdeči dreki, čustveni dinosavri, samovšečni Snickersi, Tito, iztisnjene tube in stilizirani obrazi z afriškimi pričeskami. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

MGLC – Mednarodni grafični likovni center je s kustosom Božidarjem Zrinskim želel sporočiti, da so grafiti postali sestavni del vizualne podobe večjih slovenskih mest in da jih lahko obravnavamo tudi kot umetnost, ki ima svoj prostor tudi v galerijah.

Sliki 17 in 18: Otvoritev razstave *Grafitarji*

To so želeli dokazati z razstavo, imenovano *Grafitarji*, ki je bila na ogled od 23. 3. do 23. 5. 2004.

Na razstavi se je predstavilo 16 grafitarjev iz Maribora, Celja in Ljubljane. Njihova identiteta je ostala skrita, identificirali pa so se s podpisi na grafutih, narejenih neposredno na stene galerije. Predstavili so več stilov in vsebin ter tako označili tudi lokacijsko poreklo grafitov. Na otvoritvi so celo nastopili DJ-ji: *Splinter*, *Dado*, *Borka* in *Valterap*, in s svojim nastopom naredili pravo vzdušje. V času razstave je izšla tudi prva knjiga o grafutih na Slovenskem, imenovana kar po razstavi, torej *Grafitarji*. V njej najdemo: "Grafitiranje v galeriji" (Lion The Tiger), "Intervju z Joke 42" (Nataša Petrešin), "Grafiti kot sodobni spomeniki" (Lilijana Stepančič), "Grafiti: poulično revolucionarno branje" (Nataša Velikonja) in "Mojstrovine" (Božidar Zrinski). Pisana je v slovenskem in angleškem jeziku.

Z razstavo in knjigo so uspešno predstavili različne sloge in opozorili na položaj in status uličnega grafita glede na umetniške institucije in galerije. (MGLC. 2004. str. 100; <http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

Naslednja razstava v MGLC, ki se je prav tako navezovala na poulično umetnost, se je odvijala lansko leto od 15. 3. do 14. 5. 2006. Takrat je bil večji poudarek na vizualnih intervencijah v javnem prostoru, torej na nalepkah, posterjih, šablonah in ostalih medijih, povezanih z grafitom.

Na razstavi so se predstavili slovenski in mednarodni ustvarjalci, kot na primer *Space Invader* iz Francije, *Flying Fortress* iz Nemčije, *M-city* iz Poljske in *The London Police* iz Nizozemske, ki spadajo med uglednejše in najvplivnejše tovrstne tuje ustvarjalce. Na razstavi se jima pridružujeta še hrvaška avtorja *Filjio & Kenova* in slovenski avtorji *Lele*, *Rone84*, *Joke42*, *Sektion 1.3*, *Tacek*, *Zek Advance*, *Skrana*, *Ratt One* in *Ash*. S to razstavo so hoteli predvsem poudariti, da lahko poulično umetnost jemljemo za umetnost, igro ali politično akcijo, ki vpliva na zaznavo okolja in spreminja našo mentalno podobo o okolju. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

4.2 MARIBOR IN CELJE

Mariborski grafitarji so postali bolj opazni sredi devetdesetih, čeprav se je vse skupaj tam začelo že mnogo prej. Kljub dobro razvitim grafitom okoli njih so se razvijali dokaj samostojno, zaradi česar so tudi imeli drugačen stil in odnos do grafitov. Povezovali so jih z mestom in jih razumeli kot del njega. To je kar kmalu povzročilo negodovanje mestnih oblasti, ulični umetniki pa so se postopoma prilagajali, razvijali taktiko in postajali vse bolj nepredvidljivi. Oblasti so brisale njihove umetnine, vse bolj aktivni avtorji pa so polnili nove prazne prostore. Njihovo grafiti so tako postali bolj dragoceni, po drugi strani pa tudi dražji. Ker je bil dostop do sprejev vse težji, se je pojavil tudi črni trg s spreji, na katerem so se oskrbovali tudi grafitarji iz drugih mest. (MGLC. 2004. str. 60, 61)

Mariborski grafiti so bili večinoma sprejeti kot vandalizem in akt uničevanja. Okolje jih je zelo težko sprejemalo, zato so si nekateri grafitarji želeli izdati revijo, s katero bi tudi drugim približali svojo kulturo, vendar so se zaradi pomanjkanja finančnih sredstev raje usmerili na internet in tam naredili svojo stran. (MGLC. 2004. str. 61)

Med prve mariborske grafitarje spadajo *Da vinchi*, *Joke*, *Makro*, *Spoon*, *Sprejer x*, *Sun...* Kljub velikemu številu je danes aktivnih le še malo, vendar zelo uspešnih avtorjev. (MGLC. 2004. str. 62)

V Celju sta grafitarsko dogajanje in odnos do grafitov precej drugačna kot v Mariboru ali Ljubljani. Vse se je začelo leta 1997, ko sta *Micro* in *Hobit* ustanovila grafitarsko skupino *EMC*. Njen član je leto kasneje postal še *Kman* in preimenovali so jo v *TCB*. (MGLC. 2004. str. 64)

Slika 19: Podpisi članov TCB, most nad Savinjo, Celje

Poleg njih pa so aktivni tudi *Seos*, *Maus*, *Wash*, *Zero3*, ki so dobro povezani z mariborskimi grafitarji, nekoliko manj pa z ljubljanskimi.

Že v začetku so bili ljudje prijetno presenečeni nad pisanimi umetninami na stenah. Tudi celjski grafitarji so iskali svoj lasten stil in si tako ustvarili mnenje, da so grafiti popolnoma neodvisni od drugih oblik kulturnega ustvarjanja. Povezovali so ga bolj s skejterji in rok glasbo kot pa s hip hop kulturo. Tudi danes je situacija v Celju bistveno drugačna kot drugod po Sloveniji, a je kljub peščici posameznikov le malo novih avtorjev, ki bi nadaljevali to, kar je uspelo razviti prvim celjskim grafitarjem. (MGLC. 2004. str. 64, 65)

4.3 SLOVENSKI UMETNIKI

Lele

Lele je znak, logotip, ki v svoji osnovi spominja na svastiko – vendar samo neprevidnemu gledalcu povzroča pomisleke, saj gre v bistvu za spretno oblikovanje in postavitve črk L in E. Logotip s svojo konotacijo opozarja na agresivnost zasedanja javnih površin oziroma javnega prostora s strani različnih lobijev. Logotip s svojo agresivno podobo spominja na vojaški simbol, s svojim natančnim in premišljenim umeščanjem pa odpira vprašanja družbene, zgodovinske, politične in ekonomske identitete kraja, v katerem se nahaja. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

Tacek

Tacek je avtor, ki ga zanimajo preprosti živalski liki, ki jih sooča z vsakdanjo situacijo v urbanih središčih. Mesta za svoje nalepke najde povsod tam, kjer je priložnost za interakcijo med obstoječim in novim. Prepoznavne stripovske podobe mačk, psov in drugih likov nas grozeče opazujejo, velikokrat nam celo svetujejo, kako naj reagiramo v določenem javnem prostoru. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

Zek advance

Je dobro prepoznavna skupina uličnih artistov v Ljubljani. Med njihove najbolj prepoznavne znake sodi »zajček«, ki ga lahko videmo v raznih situacijah in izpeljankah. Svoje delo razumejo kot igro, šalo, kreativno akcijo, ki je značilna za oglaševanje in trženje raznih izdelkov. A kljub temu premorejo zelo resna sporočila in s tem spodbujajo zavest o določenih družbenih problemih. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

Slika 20: Delo skupine Zek advance na razstavi v MGLC

Joke42

Joke42 spada med bolj prepoznavne slovenske street artiste, saj je njegova dela mogoče videti v vseh večjih slovenskih mestih. V zadnjem času je svoj ulični izraz omejil na kritiko sodobne potrošniške družbe, ki jo poganja beseda "nakupovanje". Ta beseda mu na eni strani pomeni način, na drugi pa tempo in hitrost življenja, ki ga večina nakupov željnih živi zadnje čase. Z risanjem podobe praznega nakupovalnega vozička nagovarja publiko velikih nakupovalnih središč in označuje posamezne propadle trgovine. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>; MGLC. 2004. str. 79, 85, 88)

Slika 21: Joke42, most nad Dravo, Maribor

Rone 84

Rone 84 je zelo plodovit in univerzalen ulični ustvarjalec. Dela grafite, šablone, nalepke in plakate. Svoj prepoznavni slog je razvil na podlagi poznavanja zgodovine grafitov in street arta. Takoj ko se mu ponudi priložnost v prostoru ga zasede in opozarja na svojo prisotnost. Njegovo delo je nekakšna parodija množičnega oglaševanja, ki pogosto onesnažuje tudi naše mentalno okolje. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

Sektion 1.3

Ustvarjanje dueta *Sektion 1.3* iz Škofje Loke temelji na nalepkah in šablonah. Osnovni motiv njunega dela so robotki, ki jih sestavljata iz raznih nalepk, podobno kot igralne kocke. Podoba igrivega, raznobarnega in prijaznega robota komentira stanje zahodne civilizacije, ki teži k razvoju in izumlja vedno nove tehnologije. *Sektion 1.3* lahko razumemo kot podobo, ki izhaja iz primitivne tehnologije lepljenja, kopiranja in ročnega razmnoževanja. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

Ratt One

Ratt One spada med najbolj izkušene grafitarje in street artiste v Sloveniji. Njegovo ustvarjanje je povezano s širšim delovanjem v okviru raznih subkultur, povezanih z grafitiranjem, skejtanjem, ulično umetnostjo in ustvarjanjem sodobne avtorske elektronske glasbe. Je vodja street art galerije v mariborski Pekarni. Motivi njegovih del izhajajo iz neposrednega vživljanja v subkulturno in alternativno dogajanje mariborske Pekarne in širše mariborske regije. S svojimi nalepkami in stensili opozarja na raznolikost, živost in pomembnost tovrstnega kulturnega udejstvovanja. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

Ash

Ashevo delo na ulici je povezano s humorjem in na eni strani z zelo sproščenim dojemanjem okolja, v katerem živi in se nanj tudi odziva. Sem lahko uvrstimo podobe tehtnic, tube z gorčico in razne nalepke. Njegovo delo je v zadnjem času usmerjeno v kritiko nadzornih oziroma kontrolnih sob, kjer se snemajo in arhivirajo podatki iz okolja. Črno-bele nalepke s podobo nadzorne kamere lepi tja, kjer je tovrstni nadzor problematičen in vprašljiv. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

Skrana

Skrana med drugim ustvarja letake manjših formatov, katerih ne podpisuje, tako da avtor ostaja anonimen. Njihova vsebina pogosto odseva aktualne dogodke in teme naše stvarnosti. Uporablja različne likovne tehnike: ilustracijo, fotografijo, kolaž. Pogosto uporablja slogane ali parole, jih preobrača in montira. S tem ustvarja novo vsebino in ironizira njihov prvotni pomen. (<http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>)

5 PODROBNEJŠA ANALIZA ULIČNE UMETNOSTI V CELJU

Slika 22: Grafit, združen s poštnim nabiralnikom, Krekov trg

Slika 23: Pisan grafit neznanega avtorja, Krekov trg

Celjski avtorji si izbirajo zanimive lokacije, pri svojem delu kombinirajo grafite s prostorom in podlago, na kateri se nahajajo. V zgornjih primerih sta že prej obstoječa predmeta uporabljena kot del grafita.

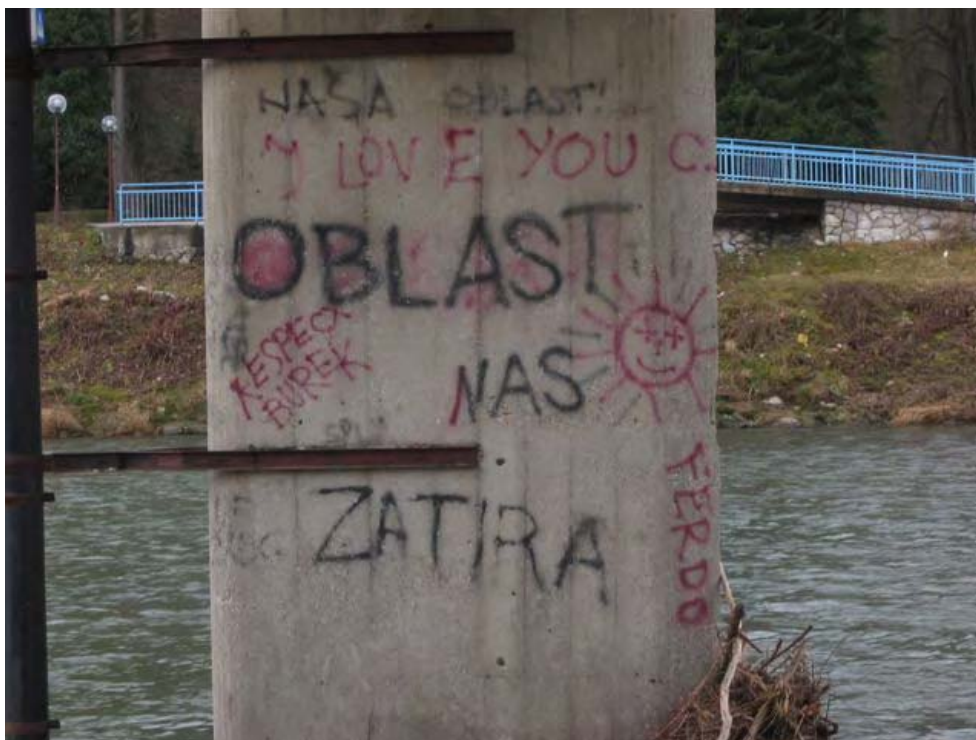

Slika 24: *Bombing* grafitarja s psevdonimom *Viking*, Na okopih

Slika 25: Legalni grafit, poslikan na tleh celjskega parka

Ta grafit je nastal v sklopu projekta *Umetnik mestu, mesto umetniku*. Ima uporabnost in namen – je podlaga za "fuč", priljubljeno otroško igro.

Slika 26: Napisi pod mostom nad Savinjo

Mnogi grafiti nimajo umetniške vrednosti, ampak so komentarji na politična dogajanja v državi in po svetu.

Slika 27: Flop grafitarja s psevdonomom *Konan*, parkirišče pri čistilni napravi, Celje

Po Celju se razen *tagov* najpogosteje pojavljajo večji podpisi grafitarjev in grafitarških skupin.

(slike 24, 27, 29, 31, 32, 33, 36, 40, 41, 48)

Slika 28: Wall of fame, Kocenova ulica

To območje na Kocenovi ulici je velika posebnost glede grafitov. Tukaj je najbrž največja koncentracija raznih grafitov na enem mestu v Celju. Večina grafitov je legalnih, čeprav se mednje pomešajo tudi nelegalni. Vsakih nekaj mesecev jih zamenjajo. Zanje se umetniki potrudijo in si vzamejo čas, zato so nekateri grafiti prave umetnine.

Slika 29: Podpisi in mojstrovine raznih avtorjev, Kocenova ulica

Slika 30: Tag grafitarja Seosa na avtomobilu, Kocenova ulica

Seos je eden najbolj aktivnih grafitarjev v Celju. Za svoje tag-e si izbira najbolj nenavadna mesta.

Slika 31: Podpis Seosa in *piece* Chrnega Seshirja, vagon vlaka

Slika 32: Podpisa grafitarjev *Zipo* in *Seos*, Kocenova ulica

Slika 33: *Piece* celjskega avtorja *Seos*, Kocenova ulica

Slika 34: Seosov tag z letnico 2005

Slika 35: Delo mariborskega grafitarja Joke42

Oba grafita (sliki 34 in 35) sta na Kocenovi ulici, prvi je že prebarvan, drugi pa je še viden.

Slika 36: Seosov podpis s figuro, vagon vlaka

Slika 37: Joke, podpis, Kocenova ulica

Slika 38: Joke, Kocenova ulica

Slika 39: *Joke*, Kocenova ulica

Joke42 je mariborski grafitar, vendar sva opazili, da pogosto grafitira po Celju. Njegovi grafiti so eni najbolj znanih in občudovanih v Sloveniji, v Celju pa jih največ najdemo na Kocenovi ulici in na vagonih vlakov, ki stojijo na Železniški postaji Celje.

Slika 40: Podpis celjskega grafitarja *Washa*, Prehod med Gosposko ulico in ulico Na okopih

Slika 41: Washov podpis z gobicami, Kocenova ulica

Slika 42: Tagi raznih avtorjev, vrata čistilne naprave

Slika 43: Različni *tagi* grafitarjev iz določene skupine, parkirišče pri čistilni napravi Celje

V Celju so najpogostejši *tagi*. Najdemo jih skoraj povsod.

Slika 44: Grafit ženske, narejen s pomočjo šablon, včasih na Kocenovi ulici

Slika 45: Portreti, včasih v prehodu med Gosposko ulico in ulico Na okopih

Slika 46: Grafit obraza, narejen s šablono, *stencil*, Na okopih

Slika 47: Velika karikatura, Kocenova ulica

Slika 48: Piece skupine TCB, prekrit z napisi, pod mostom nad Savinjo, Celje

Slika 49: Grafit žirafe, narejen nad restavracijo, tržnica v Celju

Slika 50: Podpis avtorja *Joke42*, vagon vlaka

Slika 51: Grafit mačke avtorja s psevdonomom *Chrni Seshir*, vagon vlaka

Slika 52: Delo *Egotripa*, vagon vlaka

Slika 53: *Potujoči ptiči*, vagon vlaka

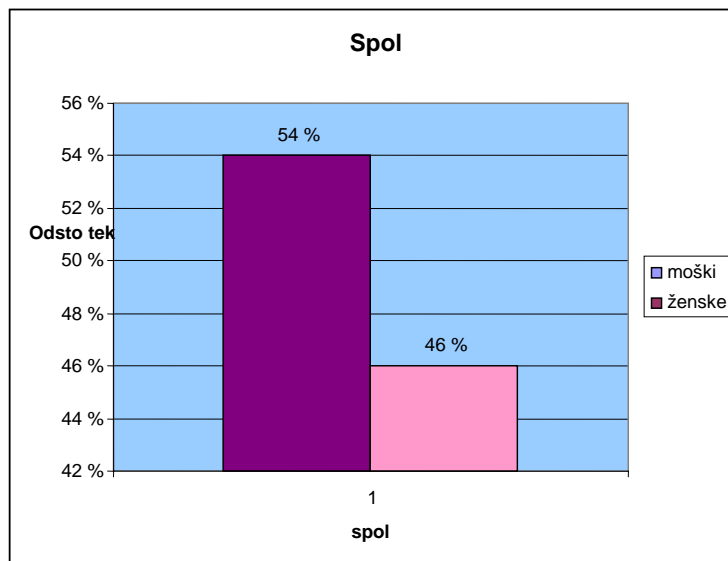
Grafitarjem je največji izziv poslikati kakšno površino vlaka – vlaki so močno varovani, tako da se na vagonih lahko podpisujejo samo najboljši. Ponavadi zaradi varnosti delajo v skupinah, pri čemer eden izmed njih straži, drugi pa poskušajo čim hitreje in čim lepše poslikati vagon. Umetniki radi grafitirajo po vagonih vlakov, saj so na ta način njihovi premični grafiti vidni večjemu številu ljudi, kot če bi slikali samo po stenah v svojem mestu.

6 ANALIZA ANKETE

Št. anketiranih: 184

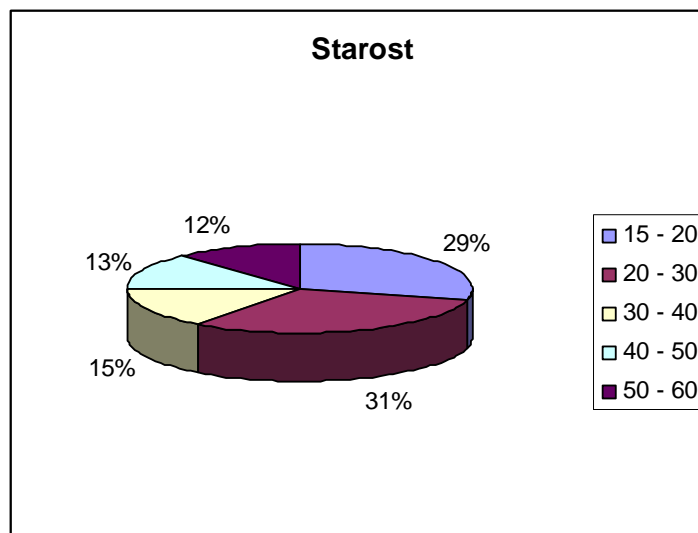
SPOL:

moški	54 %
ženske	46 %

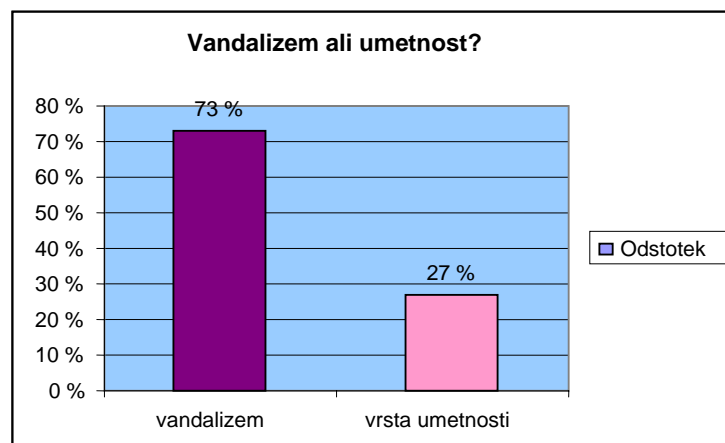
STAROST: 15-60

15 – 20	29 %
20 – 30	31 %
30 – 40	15 %
40 – 50	13 %
50 – 60	12 %

1. Kakšno je vaše mnenje o grafitih? Menite, da so vandalizem ali vrsta umetnosti? Zakaj?

Vandalizem	73 %
Vrsta umetnosti	27 %

Kar 73 % anketiranih meni, da so grafiti posledica vandalizma, od tega več žensk kot moških.

Vandalizem	73 %
moški	44 %
ženske	56 %

Ostalih 26% priznava grafite kot vrsto umetnosti.

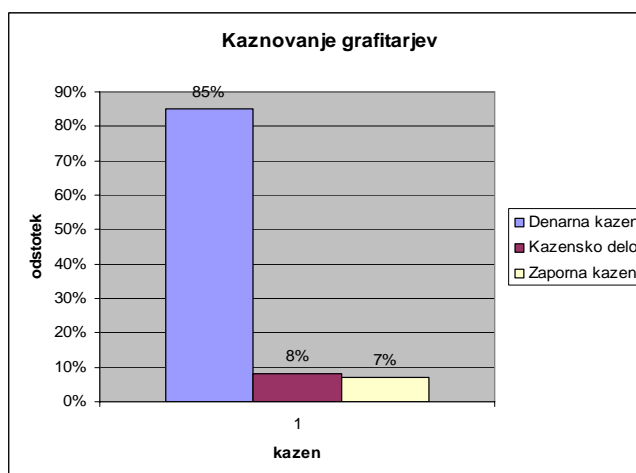
Vrsta umetnosti	27 %
moški	74 %
ženske	26 %

Večina starejših ljudi meni, da grafiti ne spadajo k umetnosti, saj kvarijo videz poslopjij. Mnogi mislijo, da imajo grafiti samo prostaško ali vulgarno vsebino, zato nimajo estetske vrednosti. Zanimivo je, da več moških kot žensk meni, da so grafiti vrsta umetnosti, v glavnem so to dijaki, študentje in moški srednjih let.

2. Če se vam zdijo grafiti vandalizem: Ali bi morali grafitarje kaznovati?

Izmed 115 anketirancev, ki menijo, da so grafiti vandalizem, jih 98 (85 %) predlaga denarno kazen, 10 (8 %) kazensko delo in ostalih 7 (7 %) zaporno kazen. Vsi se strinjajo, da bi grafitarje morali kaznovati.

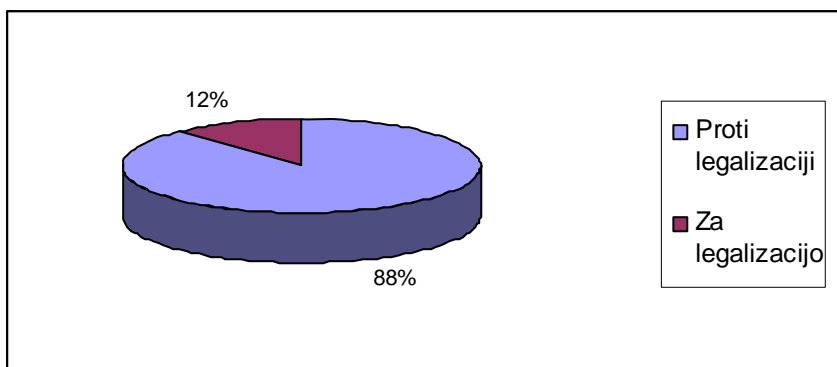
Denarna kazen	Kazensko delo	Zaporna kazen
85 %	8 %	7 %

3. Če se vam zdijo grafiti umetnost: Ali se strinjate z legalizacijo grafitov?

Izmed 69 anketirancev, ki menijo, da so grafiti vrsta umetnosti, se 61 (88 %) zdi legalizacija grafitov nesmiselna. Ostalih 8 (12 %) se s tem strinja, 5 jih je celo priznalo da imajo izkušnje z grafitiranjem.

Proti legalizaciji	Za legalizacijo
88 %	12 %

4. Imate kakšne dobre/slabe izkušnje z grafiti? Ste si kakšen grafit posebej zapomnili?

Velika večina (85 %) anketiranih nima veliko znanja o grafutih ali pa se ne zanimajo zanje. Le 15 % jih je znalo naštetati nekaj grafitov in njihovih lokacij, 5 jih je priznalo, da so že poskusili risati na stene, vendar le za kratek čas. O slabih izkušnjah je pripovedovalo le 23 % anketiranih, večinoma o grafutih na javni površini. 15 % jih je imelo dobre izkušnje (ogledali so si razstavo legalnih grafitov ali pa so naleteli na grafit, ki jim je bil zelo všeč). Ostalih 62 % ni znalo odgovoriti na vprašanje.

5. Se vam zdijo grafiti v Sloveniji kvalitetni, dovolj prepoznavni, izvirni?

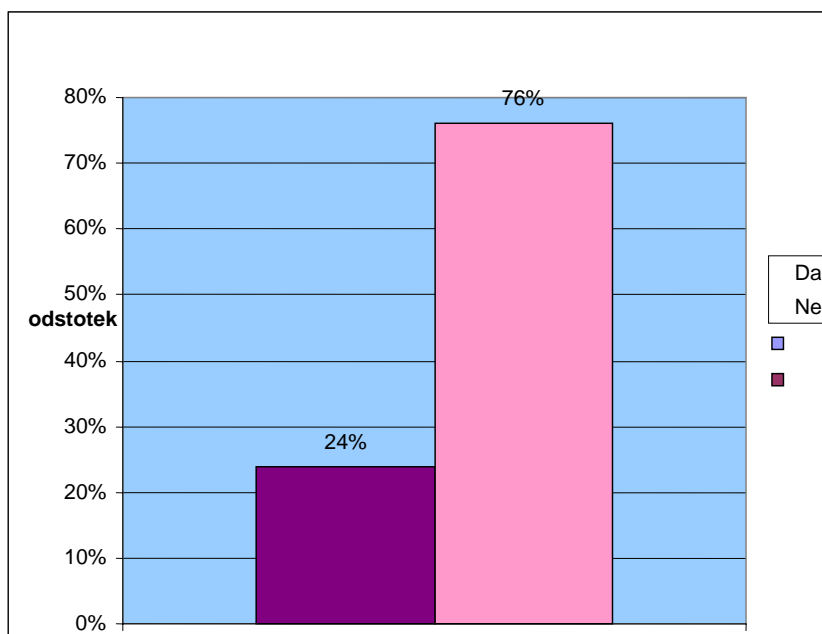
DA NE

Zakaj?

Malo anketiranih ljudi sploh pozna grafite in grafitarsko dejavnost v Sloveniji. Še od tistih, ki kaj vedo o tem, jih majhen delež meni, da grafiti dohitevajo evropske in svetovne grafite. Večina anketirancev je na to vprašanje odgovorila z vprašanjem, kakšni grafiti so kvalitetni in izvirni. Po kratki razlagi je bilo mnogo anketirancev presenečenih, saj so grafite poznali v glavnem kot politično usmerjena sporočila ali vulgarne izraze, ki kvarijo videz stavb.

Da	Ne
24 %	76 %

7 INTERVJU Z GRAFITARJEM

(POGLED NA ULIČNO UMETNOST Z USTVARJALČEVE STRANI)

1. Kako si se odločil postati grafitar?

Sonček: Včasih sem bil precej zagret *skejter*. S prijatelji smo se vsak dan zbirali v *skejt parku*, na dvoriščih in parkiriščih, lokacijah ki so bile vsepovsod popisane in porisane z grafiti. Težko jih je spregledati (smeh). Ta scena je nasploh neposredno povezana z grafiti, zato ni trajalo dolgo da so pritegnili tudi mojo pozornost.

S prijatelji smo se začeli podpisovati po stenah, ker se nam je vsesкупaj zdelo tako razburljivo in prepovedano. Počutili smo se kot kakšni uporniki. Zdaj na grafitiranje gledam kot na umetnost.

2. Kako grafitarstvo vpliva na tvoje zasebno življenje?

Sonček: Počutim se kot kakšen superjunak (smeh)! Podnevi živim vsakdanje življenje, ponoči pa si nadanem svojo "masko" in se odpravim v akcijo, lepšat dolgočasne sive stene. Ljudje me poznajo pod dvema imenoma, ne da bi se zavedali, da gre za eno in isto osebo. Živim nekakšno dvojno življenje. Poleg tega pa se neskončno zabavam ko se podnevi sprehajam mimo svojih del. Nažalost so jih večino že preslikali, po drugi strani pa tudi jaz nisem več tako aktiven kot sem bil nekoč.

3. Kateri so najboljši pogoji za ustvarjanje grafitov?

Sonček: Najlažje je ustvarjati ponoči, ko so skoraj vse ulice prazne. Takrat je najboljši čas za hitre in razburljive akcije. Noč v meni prebudi adrenalin, ki je skupaj z grafitiranjem prava droga. Seveda je tudi treba izbrati prave lokacije. Vedeti moraš, kje so prazne stene, da ne ogrožaš grafitov drugih avtorjev, pa tudi odprto pot za beg potrebuješ, če te slučajno zasačijo.

4. So te kdaj že zasačili med delom?

Sonček: Če dobro pomislim sploh ne. Mislim, da je Celje dokaj grafitarjem-prijazno mesto. Drugače pa sem tudi sam vedno previden pri izbiranju lokacije in časa. Vsake toliko časa se srečam s kakšnimi najstniki, ki nočejo nič slabega. Nekateri me celo prosijo, da jim posodim sprej!

5. Ustvarjaš grafito vedno sam?

Sonček: Pred slabim letom sem spoznal *Uco*, s katero sem ustvaril že kar nekaj grafitov, drugače pa grafitiram večinoma sam. Včasih sem to vedno počel s prijatelji, danes je drugače. Večina prijateljev se je pač že "upokojila". To me sploh ne moti, saj so solo akcije toliko bolj zanimive.

6. Imate grafitarji kakšna posebna pravila, ki se jih morate držati med delom?

Sonček: Da, to so nekakšna nenapisana pravila, ki pa se jih žal ne držijo vsi. previden moraš biti, da ne porišiš kakšnih spomenikov, umetnin ali drugih grafitov. To pač ni prav in kdor se tega ne drži ima ponavadi težave.

7. Kakšna se ti zdi slovenska grafitarska scena? So ustvarjalci in njihova dela dovolj prepoznavni?

Sonček: V Sloveniji imamo kar dosti aktivnih in izvirnih grafitarjev. Seveda ne toliko, kot drugod po svetu, vseeno pa dovolj za našo majhno državico. Če nas bi bilo več, bi nam zmanjkalo prostora za nove grafite (smeh)! Mislim, da so tudi grafiti dovolj prepoznavni, vendar na žalost večinoma v negativnem smislu. Grafitarji smo samo ustvarjalci, opazovalci so tisti, ki odločijo kako dober je naš izdelek.

Slika 54: Podpis in znamenje Sončka, Kocenova ulica

8 ZAKLJUČEK

Grafiti v veliki meri prispevajo k vizualni podobi mesta. Odražajo politična dogajanja in nezadovoljstvo nad družbo, okoljem ter vplivajo na psihologijo mesta. Delujejo proti potrošniško naravnemu času, ki duši domišljijo.

Grafiti se pojavljajo v urbanih središčih, na pomembnejših prometnih in cestnih povezavah znotraj mest in na mestnih vpadnicah, stenah mestnih stavb, pločnikih, ograjah, prometni infrastrukturi, postajališčih in spomenikih, na hrbtnih straneh prometnih znakov in semaforjev, žlebovih, na čez ulice razpetih kablích in drugih napeljavah, na zunanji ali notranji strani javnih prevoznih sredstev, na omaricah za električno napeljavo, na reklamnih izveskih in telefonskih govorilnicah, skratka povsod tam, kjer se srečujejo ljudje, ko hodijo drug mimo drugega, opazujejo, gledajo reklame, izložbe, potujejo od ene točke do druge.

Kako grafiti vplivajo na Celje in na nas, ki tu živimo? Ali dajejo Celju videz zanemarjenega, umazanega mesta? Ali spodbujajo domišljijo, popravljajo vzdušje in prispevajo h kulturni podobi mesta? O tem sva povprašali 184 naključno izbranih Celjanov. Njihovi odgovori naju niso preveč presenetili – potrdili so najine hipoteze, in sicer, da imajo starejši ljudje slabše mnenje o ulični umetnosti kot mlajši ljudje in da imajo moški boljše mnenje o grafitih kot ženske. Res je tudi to, da se veliko Celjanov ne zanima za grafite ali umetnost na splošno. Večji del meščanov grafitov ne ceni, ampak smatra za vandalizem. Skoraj vsi so proti legalizaciji grafitov.

Anketo sva izvedli na več lokacijah v središču Celja, med naključno izbranimi mimoidočimi. Presenetilo naju je, da je bilo veliko ljudi pripravljenih sodelovati v najini anketi. Odgovori na vprašanja so predstavljeni strnjeno in jedrnato, čeprav je anketiranje potekalo kot dialog med izvajalcem ankete in anketirano osebo.

Grafiti se pojavljajo že od prazgodovine, prišli so tako rekoč skupaj s človekom. V različnih oblikah so se ohranili vse do danes, preživeli nešteto zakonov in čistilnih akcij, se razvili in zavzeli vse, od ulic do sten galerij. Kaj lahko pričakujemo v prihodnosti?

Priloga št. 1: ANKETNI VPRAŠALNIK – MNENJE CELJANOV O GRAFITIH

Sva Iza Pavlina in Antonija Todič, dijakinji I. gimnazije v Celju, in delava raziskovalno nalogo o celjskih grafutih. Zanima naju, kaj o grafutih menijo Celjani različnih starosti in spolov, zato sva se odločili, da bova izvedli anketni vprašalnik. Prosiva vas, da si vzamete nekaj minut časa in odgovorite na najina vprašanja.

SPOL (Obkrožite): M   Ž

STAROST: _____

1. Kakšno je vaše splošno mnenje o grafutih? Menite da so vandalizem ali vrsta umetnosti? Zakaj?

---

6. Če se vam zdijo grafiti vandalizem: kako bi morali kaznovati grafitarje?

---

7. Če se vam zdijo grafiti umetnost: se strinjate z legalizacijo grafitov?

---

8. Imate kakšne dobre/slabe izkušnje z grafiti? Ste si kakšen grafit posebej zapomnili?

---

9. Se vam zdijo grafiti v Sloveniji kvalitetni, dovolj prepoznavni, izvirni,...?
(obkroži)

DA   NE

Zakaj?

Priloga št. 2: UPORABLJENI VIRI

1. Bou, Louis. 2005. *Street art, The spray files*. New York: Collins design.
2. Frost, Malcolm. 2006. Lewis Angharad. Winterbrn Aidan. *The rise and fall of the poster street talk*. Avstralija: The images publishing group Pty Ltd.
3. Ganz, Nicolas. 2004. *Graffiti world*. London: Thames & Hudson.
4. Mednarodni grafični likovni center. 2004. *Grafitarji*. Ljubljana: Mednarodni grafični likovni center.
5. Monfeli, Stefano, Capuccini Monia. 2003. *Writing metropolitano*. Rim: Stampa Alternativa.
6. Stampa Alternativa, IGTimes. 1996. *Style, Writing from the underground*. Viterbo: Nouvi Equilibri s.r.l.
7. Manco, Tristan. 2004. *Street logos*. Velika Britanija: Thames & Hudson.
8. <http://www.computerarts.co.uk/>
9. <http://www.ekosystem.org/index.php>
10. <http://www.eps51.de/streetplayer/streetplayer.html>
11. <http://www.graffiti.org/>
12. <http://www.mglc-lj.si/slo/index.htm>
13. <http://www.microbo.com/>
14. <http://www.space-invaders.com/index2.html>
15. <http://www.visualresistance.org/wordpress/>